

## ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ: ВПЛИВ НА ПРИЙНЯТТЯ СОЦІАЛЬНО-ВІДПОВІДАЛЬНИХ РІШЕНЬ

*Висвітлено особливості діяльності громадських організацій в Україні; надано власну класифікацію громадських організацій за критерієм реальної мети та завдань їх створення та діяльності; обґрунтовано необхідність створення громадських організацій нового типу, які б мали вплив на прийняття соціально-відповідальних рішень.*

**Ключові слова:** державне управління, суспільні інтереси, державна політика, соціальна політика, соціальні проблеми, громадянське суспільство.

*The article reviews the especially of nongovernment organizations activity in modern Ukraine; about private different of nongovernment organizations; about the real mechanisms of interaction power order and nongovernment organizations; about necessity of creation nongovernment organizations new formation, which can by influence on passing of social-responsible decisions.*

**Key words:** public administration, public interest, public policy, social politics, social problems, civil society.

Україна розбудовує демократичну державу, отже, проблема громадянського суспільства є головною темою сучасних наукових досліджень. У вирішенні ключових завдань розбудови в Україні громадянського суспільства й найважливіших соціальних проблем усе більш значущу роль відіграють громадські організації, діяльність яких є певним індикатором розвитку державної служби та взагалі демократизації державного управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дає підстави стверджувати, що участь громадських організацій у вирішенні соціальних проблем українського суспільства насамперед залежить від стану партнерських відносин з владою та від рівню соціальної відповідальності кожного інституту громадянського суспільства за прийняття соціально-важливих рішень.

Соціальна відповідальність – це усвідомлення суб'єктами соціальної держави єдності соціального простору, найвищий прояв гуманізму, свідоме виконання своїх обов'язків перед співгромадянами, суспільством, державою. У феномені соціальної відповідальності домінує моральний компонент, який має бути підкріплений юридичною відповідальністю [3].

Соціальна відповідальність органів державної влади різного рівня та органів місцевого самоврядування полягає: у розробці та реалізації внутрішньої та зовнішньої соціально-економічної політики держави, її правової основи, яка повинна бути спрямована на стабільне забезпечення високого рівня життя та зайнятості населення, соціального захисту та соціальної допомоги, мінімізацію соціальних ризиків, створення умов для ефективного розвитку всього суспільства та самореалізації творчого потенціалу особистості; у розробці і виконанні затверджених загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку [8].

Соціальна відповідальність громадських організацій виявляється в удосконаленні нормативно-правової бази у сфері соціального партнерства; підвищенні ролі громадських організацій як посередників соціального партнерства між громадянином і державою; збалансуванні інтересів різних соціальних верств, категорій, груп населення шляхом удосконалення механізмів проведення колективних переговорів, консультацій, укладення угод відповідних рівнів, сприянні розвитку солідарності громадян у їх повазі до права і закону [5].

Проблематику міжсекторальної взаємодії у своїх роботах піднімала низка зарубіжних і вітчизняних вчених, таких як: Збігнєв Вайсман, Кржиштов Балон, Джустина Дабровська, Марта Гумковська, М. Касимова, П. Картинг, Д. Пол, В. Рубцов, Д. Лукас, О. Васильченко, В. Полтавець, В. Надрага, Ф. Парслоу, Ю. Лебединський, К. Ханвей, Т. Филпот, С. Шардлоу та ін.; В. І. Рубцов, Г. І. Осадча, О. Я. Хуснутдінов, Ю. П. Лебединський, Ю. І. Сасенко, А. Ф. Ткачук, Н. Паніна, О. І. Письман, Престон-Шут та ін.

Саме цим обумовлена постановка мети даної статті, що передбачає висвітлення питань, пов'язаних з необхідністю висвітлення особливостей діяльності громадських організацій в сучасній Україні; надання власної класифікації громадських організацій за критерієм реальної мети та завдань їх створення та діяльності; аналізу існуючих механізмів взаємодії органів державної влади і місцевого самоврядування з громадськими організаціями; обґрунтування необхідності створення громадських організацій нового типу, які б мали вплив на прийняття соціально-відповідальних рішень.

Основною проблемою та, відповідно, важливим ключовим завданням розвитку в Україні громадянського суспільства є розв'язання найважливіших соціальних конфліктів та протиріч в суспільстві, де все більш значущу роль відіграють громадські організації, які стимулюють соціальну активність і інтеграцію.

Тому, на нашу думку, саме в умовах демократизації державного управління, коли відбувається якісно новий розвиток всіх структурних елементів державної служби у відповідності до потреб сьогодення, до тих об'єктивних зрушень, які відбуваються в Україні та світі, налагодження плідної співпраці органів державної влади та місцевого самоврядування з громадськими організаціями є одним з першочергових завдань державної політики України, особливо на регіональному рівні.

Діяльність громадських організацій де-факто передбачає вплив на державну політику. Підвищення взаємодії і співробітництва влади з громадськими організаціями, особливо з тими, які мають досвід, тримають руку на пульсі громадського життя, проводячи моніторинг соціальної проблематики та пропонують ефективні шляхи вирішення актуальних проблем, приводить до розповсюдження нових ідей, програм і різноманітних соціальних зрушень. Такі напрямки діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування є пріоритетними [1].

На жаль, на сучасному етапі в Україні взаємодія громадських організацій та органів державної влади носить безсистемний характер. Практично відсутні довгострокові програми співробітництва, а механізм надання коштів місцевих бюджетів для підтримки соціально вагомих програм громадських організацій недосконалий. Тому існує нагальна необхідність впровадження нових механізмів взаємодії, особливо у сферах фінансування соціальних програм, та залучення громадськості до їх формування і реалізації.

Позитивним прикладом співпраці органів державної влади та місцевого самоврядування з громадськими організаціями може бути досвід країн з розвинутою інфраструктурою соціального партнерства. До таких держав відносяться, перш за все, Польща, Німеччина, Франція та Великобританія.

Безумовно, громадські організації в Україні також мають досить потужний потенціал, вже мають неабиякий досвід роботи, мають потужну інформаційну підтримку та, відповідно, повинні бути каталізатором демократичних перетворень, які відбуваються в системі державного управління.

Але, на жаль, дуже не великий сегмент громадських організацій, які працюють в Україні, мають на меті своєї професійної діяльності хоч якийсь вплив на прийняття соціально-відповідальних рішень органами державної влади та місцевого самоврядування. У зв'язку з цим можливо навіть запропонувати специфічну класифікацію сучасних українських громадських організацій, яка кардинально відрізняється від офіційної, в якій основним критерієм диференціації громадських організацій є напрям їх статутної діяльності. Таким чином пропонуємо наступну класифікацію громадських організацій, які працюють сьогодні в Україні, яка зроблена за критерієм реальної мети та завдань їх створення та діяльності:

1. Громадські організації-*сателіти*, або *припартійні ГО* (наприклад, УСДМ (Українська соціал-демократична молодь) при СДПУ(о), НДЛМ (Народно-демократична ліга молоді) при НДП, СМС (Соціалістична молодіжна спілка) при СПУ тощо), які в своїй діяльності керуються виключно вузько партійними інтересами, є молодіжними брендами партій та фінансуються, відповідно, керуючою партією.

2. Громадські організації *іміджеві* – це ГО, діяльність яких направлена на створення та підтримку певного позитивного, соціально-бажаного іміджу однієї людини (бізнесмена, політика, громадського діяча, який, відповідно фінансує дану ГО), та напрацювання для нього так званого соціального капіталу, який він потім використовує за власним розсудом і власним баченням в будь-якій сфері діяльності, або якое організації, яка також опікується своїм позитивним соціально-благополучним іміжем.

3. Громадські організації – *“грантоїди”* – це ГО, які конкретно відпрацьовують зарубіжні гранти, тобто кошти зарубіжних благодійних фондів, реалізуючи за певний термін певні проекти, які в більшості носять локальний несистемний характер. Основною метою створення та діяльності таких організацій є збагачення вузького кола людей, які є координаторами та реалізаторами цих грантових проектів.

4. Громадські організації – *диванні* (члени таких організацій можуть спокійно розміститись на цьому відомому представнику м'яких меблів), створюються з конкретної, політичної, а часто з комерційною, метою, яка, на жаль, не завжди є соціально-орієнтованою та відповідає заявленій статутній меті даних ГО. Наприклад, такі славнозвісні громадські організації часто з'являються перед конкурсами проектів ГО, які проводять обласні та міські управління молоді та спорту, за результатами відбору яких проекти громадських організацій отримують бюджетне фінансування на їх реалізацію або створюються під конкретний грант західного благодійного фонду.

Наявність в нашій класифікації організацій подібного типу не є випадковою, та, спираючись на дані наших спостережень протягом тривалого періоду, ми можемо зробити висновок про те, що, на жаль, досить часто сьогодні в Україні взаємодія громадських організацій і певних структур влади є не досить прозорою та де-факто має корупційний характер.

5. *Професійні* громадські організації (спілки юристів, лікарів, соціальних працівників тощо) – ГО, які за своїми статутами створюються і працюють в інтересах певного кола людей, об'єднаного професійними інтересами. Дуже важливо, що в багатьох випадках, коли статутні завдання діяльності таких організацій не носять декларативний характер, вони переймають на себе функції професійних спілок щодо захисту інтересів

своїх членів та дійсно ведуть реальну боротьбу за вплив на прийняття певних соціально-відповідальних рішень, пов'язаних з їх професійною діяльністю.

У сучасній Україні сегмент таких громадських організацій та, відповідно, їх вплив на прийняття політичних рішень не значний, але їх відрізняють від інших наявність певних позитивних рис, а саме: професійна орієнтація їх членів, цілеспрямована діяльність щодо захисту своїх інтересів, чітка направленість на участь у прийнятті специфічних професійних рішень.

Більше того, за результатами нашого дослідження сьогодні в Україні відзначається тенденція щодо зниження рівня довіри до громадських організацій, це більшою мірою пов'язане з тим, що більшість цих організацій займається досить не прозорою діяльністю, яка визначається в основному особистою зацікавленістю їх членів у тих або інших діях та носить ситуативний локальний не системний і не тривалий характер, і, відповідно до цього, такі громадські організації не спроможні бути соціальним індикатором місцевої або регіональної проблематики та, відповідно, стратегічними партнерами влади у вирішенні конкретних соціальних проблем. Більше того за результатами досліджень деяких науковців, зокрема О. Радченко, який займається вивченням питання внутріпартійної демократії, більшість громадських об'єднань, які за нашою класифікацією, наведеною вище, безумовно відносяться до перших чотирьох пунктів, у сучасній Україні не бажають конструктивно співпрацювати з органами державної влади та місцевого самоврядування, бо і так добре себе почувають, отримуючи певне фінансування з відповідних джерел та не мають ніякого тягаря соціальної відповідальності перед тими, інтереси кого вони, за своїми статутними положеннями, повинні відстоювати [7].

Виходячи з цього та спираючись на дослідження багатьох зарубіжних та вітчизняних авторів, вважаємо, що сьогодні Україні, як країні, яка активно розбудовує демократію а, відповідно, й інституції громадянського суспільства, вкрай необхідним є створення громадських організацій нового типу, нової формації, статутними завданнями яких буде не тільки відстоювання та захист вузьких інтересів своїх членів, а й більш стратегічно глибокі цілі, такі як: стимулювання громади (а відповідно й влади) до певних соціально важливих зрушень, до прийняття концептуально нових рішень на місцевому та регіональному рівнях шляхом перш за все залучення громади до їх розгляду, тобто через підвищення громадської активності, яка врешті-решт повинна перестати носити декларативний характер; потужний вплив на прийняття соціально-відповідальних рішень; контроль і моніторинг наслідків таких рішень, прогнозування близьких, середніх та далеких перспектив соціально-економічного розвитку і, головне, на нашу думку, такі організації нового типу повинні стати каталізаторами всіх соціальних перетворень, усіх громадських зрушень у суспільстві, стати, нарешті, креаторами створення нової державної ідеології, якої, нажаль, сьогодні в сучасній Україні, як і багатьох країнах пострадянського простору, на нашу думку, не існує, а відповідно це питання є проблемним, актуальним і потребує глибокого наукового дослідження, практичного вивчення та може стати наріжним для партнерської, в умовах розбудови громадянського суспільства, діяльності відповідних управлінських структур державної влади та місцевого самоврядування та вищезгаданих громадських організацій.

Одним з механізмів взаємодії влади з такими новими для України громадськими організаціями могло б стати створення спеціальних відповідальних органів, які б координували співпрацю влади і громадськості в сфері прийняття спільних соціально-відповідальних рішень. Як один з напрямів такої діяльності могла би стати спільна розробка та, після цього, спільне впровадження та реалізація деяких державних комплексних соціальних програм регіонального рівня, наприклад державних молодіжних програм, таких як “Молодь Сумщини” або “Молодь Харківщини” тощо. Основна ідея полягає в тому, щоб залучити відповідальні громадські організації до розробки окремих розділів та пунктів таких програм, враховуючи їх досвід роботи з цільовою аудиторією щодо визначення її актуальних проблем та відповідно “гарячих” потреб, знання специфіки регіону в цілому та, зокрема, місцевої специфіки тощо. Тоді у громадськості зникає відчуття нав'язування владою якихось вимушених заходів, дій тощо, тоді відповідальна громадська організація бере участь у повному циклі реалізації державної політики в сфері виконання соціальних специфічних програм – від самого початку, тобто від їх створення до реалізації окремого конкретного розділу та пункту, та, безсумнівно, відповідальність за рівень їх виконання. Тобто мова по суті йде про реалізацію двох європейських принципів взаємодії влади і громадськості – принципу соціального замовлення і принципу делегування повноважень, які, нажаль, не мають в Україні законодавчого підґрунтя, можливо тому, що наше суспільство ще є не готовим до цього, причому не готові всі реальні учасники цього дійства: і органи державної влади та місцевого самоврядування, і громадські організації і ті, в чітких інтересах цей механізм повинен бути законодавчо підтриманим – переважна більшість населення країни.

Сила держави, заснованої на придушенні громадських інститутів, дуже умовна, уразлива й історично швидкоплинна. З метою запобігання цьому Україна йде шляхом політичного реформування, практичними заходами, підкреслюючи роль громадських інститутів та стимулюючи їх розвиток [4]. Пошук механізмів налагодження взаєморозуміння і довіри між владою і громадськими організаціями – завдання непросте, але нині – одне з пріоритетних, тому що вирішення багатьох проблем, які стоять перед Україною сьогодні, можливе тільки через партнерську взаємодію і консолідацію зусиль громадського сектору й інститутів державної влади.

#### Література:

1. *Бебик В.* Держава і громадянське суспільство : партнерські комунікації у глобальному світі : [навч.-метод. посібн.] / В. Бебик, В. Бортніков, Л. Дегтерьова, А. Кудряченко ; за заг. ред. В. Бебика. – К. : Ін-т громадянського суспільства, 2006. – 248 с.
2. *Гордієнко М.* Цінності та ідеї громадянського суспільства в системі легітимного правління / М. Гордієнко // Сучасна українська політика: політики і політологи про неї. – К. : Український центр політичного менеджменту, 2008. – Спецвипуск : Політичний менеджмент. – Режим доступу : <http://www.politik.org.ua/vid/bookscontent.php3?b=28&c=694>
3. Державна політика: аналітичні документи / [кол. авт., уклад. В. С. Нанівська] – К. : Міжнар. центр перспективних досліджень, 2002. – 196 с.
4. *Новак В.* Проблеми формування державно-громадської взаємодії / В. Новак // Актуальні проблеми державного управління на новому етапі державотворення : матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю (31 травня 2005 р., Київ). – К. : Вид-во НАДУ, 2005. – Т.1. – С. 115–122.
5. Розвиток партнерства між місцевою владою та недержавним сектором у сфері надання громадських послуг : монографія / за заг. ред. Ю. П. Лебединського. – Ужгород : Патент, 2003. – 190 с.
6. *Радченко О. В.* Політична культура громадян як чинник взаємодії влади і суспільства / О. В. Радченко // Актуальні проблеми внутрішньої політики. – 2004. – № 4. – С. 169–174.
7. *Радченко О. В.* Діалог влади з громадянами як ефективний механізм демократичної соціальної комунікації / О. В. Радченко // Сучасні суспільні проблеми у вимірі соціології управління : зб. наук. пр. ДонДУУ. Т. X – Вип. 115 “Соціальні аспекти державного управління”. Серія “Державне управління”. – Донецьк : Дон ДУУ, Східний вид. дім, 2009. – С. 225–230.
8. *Радченко О. В.* Ціннісний вимір соціальної відповідальності в демократичній державі : [монографія] / О. В. Радченко, І. Г. Савченко – Х. : Вид-во ХНУВС, 2008 – 200 с.